

Exkurz

Stratégia rodinných pravidiel

Veľa o pragmatickej stratégii state prezradí funkcia použitej literárnej formy rodinných resp. spoločenských pravidiel tzv. *haustafeln*, okolo ktorej prebiehala v dejinách výkladu bohatá polemika. Dibelius považoval *haustafeln* za zlom v kresťanstve. Rodinné pravidlá, podľa jeho názoru, vyjadrovali prispôbenie sa každodennému životu na rozdiel od eschatologicky motivovaného rozvázovania inštitúcií, ako vlast', rodina a kultúra, v Pavlových listoch.²⁵ V *haustafeln* je podľa neho snaha zaradiť sa do štruktúry spoločnosti a predkladá sa príklad dobrého občana, ktorý nie je motivovaný eschatologicky, ale prispôsobuje sa danému spoločenskému poriadku.²⁶ Juncker to spochybňoval a poukázal v *haustafeln* na kresťanský spôsob vykonávania autority.²⁷

Schroeder prišiel s hypotézou o existencii prvotného, pôvodného „rodinného pravidla“, ktoré bolo v rôznych variáciách použité v NZ. Prameňom je Ježišovo ohlasovanie, kým Pavlovi pripisuje kodifikáciu morálnych usmernení zoradených recipročne. Schroeder sa nazdával, že rodinné pravidlá boli reakciou na nepochopenie Pavlovho ohlasovania o slobode a kresťanskej rovnosti,²⁸ ktoré

²⁵ Porov. 1 Sol 1,9n; 1 Kor 7,29.

²⁶ Porov. DIBELIUS, M.: *An die Kolosser, Epheser, an Philemon*, Tübingen 1912, excursus Col 4,1. Cit. v BOSETTI, E.: *Codici familiari: storia della ricerca e prospettive*, in Rivista biblica 2/XXXV(1987), 134.

²⁷ JUNCKER, A.: *Die ethik des Apostels Paulus*, II, Halle 1919, 205n. Cit. in BOSETTI, tamže,135.

²⁸ Porov. Gal, 3,28

spôsobilo neporiadok a napätia najmä u sociálne podriadených skupín.²⁹ Crouch sa nazdával, že ich cieľom je reakcia nie na nepochopenie kresťanskej slobody, ale skôr na duchovný entuziasmus v pohanokresťanských cirkvách, kde sa odohrával konflikt medzi helenistickou nábožnosťou – liberálnou voči ženám a otrokom – a nábožnosťou židovskou, ktorá bola neústupná zvlášť voči ženám.³⁰

Goppelt pripomína rozdielnu perspektívu stoických a novozákonných rodinných pravidiel, ktoré sú adresované „*cudzincom a pútnikom*“ (1 Pt 2,11) a majú byť aplikované ľuďmi podriadenými Pánovi (*kyrios*), ktorý je eschatologickým Pánom sveta. Stoická schéma používa stylistickú formu diatriby a nie imperatív, ako v prípade novozákonných *haustafeln*. Za týmto formálnym rozdielom sa skrýva rozdielna koncepcia. Pre stoikov sú uvedené sociálne vzťahy iba možnosťou, za použitia ktorej sa múdry človek sám realizuje, avšak v rodinných pravidlách je uskutočnenie týchto vzťahov Božím príkazom.³¹ Podobne ako Schroeder aj Goppelt vidí *haustafeln* postavené na Ježišovej tradícii a ranokresťanskej parenéze. Podobnosť nachádza v Ježišovej odpovedi na provokačné otázky

²⁹ Rodinné pravidlá tu riešia podobnú situáciu ako v 1 Kor 7,20, kde Pavol odporúča Korinťanom zostať v tom stave, v ktorom prijali evanjelium. Schroeder tu protirečí Dibeliovi a Weidingerovi o cieľi *haustafeln*, ktorým nie je snaha prispôsobiť sa „Alltagsleben“ – každodennému životu.

³⁰ Porov. CROUCH J.E.: *The Origin and Intention of the Colossian Haustafel*. Diss., Edinburgh, 1971, 143-144.

³¹ Porov. GOPPELT, L.: *Teologia del Nuovo Testamento 2.*, Brescia 1983, 551.

o rozvode³² a o platení dane cisárovi.³³ V prvom prípade Ježiš varuje pred zatvrdením si srdca pre deň spásy a v druhom hovorí o Božej vláde nad všetkým. Z ranokresťanskej parenézy sa odvoláva na Pavlovu eschatologicky motivovanú požiadavku korintským kresťanom zotrvať v tom sociálnom stave, v ktorom prijali evanjelium (1 Kor 7,20-24).³⁴

Schrage nepovažuje *haustafeln* za kapituláciu pred profánnou spoločnosťou a pripomína, že podobne ako u Pavla aj tu je etika výsledkom eschatológie, imperatív je založený na indikative. To sa odohráva aj v oblasti kresťanskej slobody, ktorá hoci berie zo sveta všetko, čo je ľudské, pravdivé a dobré (*Rim 13,1-7*), predsa sa nezrieka byť voči nemu kritická. Rozhodujúcim kritériom v rodinných pravidlách nie je existujúci poriadok sveta, ale Kristova vláda.³⁵ Schrage tiež podčiarkuje inými zanedbaný aspekt „motivácie napodobňovania“. Toto napodobňovanie – nachádzajúce sa aj v stoicizme – je v rodinných pravidlách kristocentrické,³⁶ a je špecifické pre tento literárny druh, ktorý nie je iba jednoduchým pokresťančením prijatého materiálu.³⁷

³² Mk 10,11n a Mt 19,1-12; Mt 5,32 a Lk 16,18.

³³ Mk 12,13-17 a paralely.

³⁴ Porov. GOPPELT, L.: *A commentary on 1 Peter*. Eerdmans, Grand Rapids Michigan 1993, 173.

³⁵ Porov. Tamže.

³⁶ Porov. vyjadrenia: *ako Kristus* (Ef 5,23); *ako Pánovi* (Ef 5,22) a príklad trpiaceho Krista (1 Pt 2,21).

³⁷ Porov. SCHRAGE, W.: *Zur ethik der neutestamentlichen Haustafeln*. *New Testament Studies* 21 (1974/75), 16-20.

Balch za *Sitz im Leben* etiky podriadenia považuje obranu náboženských menšín proti obvineniam, že destabilizujú spoločnosť rozbíjaním rodiny.³⁸ Nazdával sa, že zoznam povinností v 1 Pt je ovocím práve takejto stratégie. Lührmann rozlišuje tri fázy, v ktorých sa model rodiny (*oikos-Modell*) prejavoval v kresťanstve prvého storočia.³⁹ V prvej fáze dochádzalo vplyvom obrátení jednotlivcov a neskôr i celých rodín k destabilizácii vzťahu *oikos-polis*. Dôvodom bola nová sociálno-náboženská integrácia konvertitov. V NZ s tým korešpondujú Pavlove listy najmä *Gal 3,28*. Druhá fáza prináša novú situáciu, keď dochádza postupne ku kryštalizácii kresťanstva, aj vzťahy medzi židokresťanmi a helenistami sú už upravené a jestvujú už celé kresťanské rodiny. Na túto situáciu reagujú práve rodinné pravidlá v *Kol, Ef, a 1 Pt*. Tretej fáze zodpovedajú *haustafeln* v pastorálnych listoch, kedy sú už kresťanské komunity rozšírené a princípy, ktoré boli uplatňované pri spravovaní rodiny, sa prenášajú na úroveň cirkevného spoločenstva.

Marlis Gielen hovorí o dobovom strete helenistickej vlny ženskej emancipácie a rímskej snahy o obnovenie mužskej patriarchálnej autority. Na pozadí tejto sociálnej situácie je *topos* o spravovaní domácnosti kompromisom ponúkajúcim zoznam vlastných povinností aj jednej aj

³⁸ Paralelu videl v kritike kultu Dionyzie a Isis. Porov. BALCH, D.L.: *Let Wives Be Submissive. The Domestic Code in 1 Peter*. Chico 1981, 63-75.

³⁹ Porov. LÜHRMANN, D.: *Wo man nicht mehr Sklave oder Freier ist. Überlegungen zur Struktur frühchristlicher Gemeinden*. WuD 13 (1975)53-83; LÜHRMANN, D.: *Neutestamentliche Haustafeln und antike Ökonomie*, NTS 27 (1980/81) 83-97.

druhej strane. Táto tradícia bola potom prevzatá, upravená a teologicky zdôvodnená kresťanmi z Pavlovho misijného okruhu ako základ pre usmernenia v kresťanských domácnostiach a cirkvách.⁴⁰

Elliott kritizuje Balchovu hypotézu spolu s Gielenovej hypotézou z dvoch dôvodov: jednak ako postavenú na sociálnej situácii, ktorú nemožno dokázať z NZ a jednak preto, lebo izoluje úlohu rodinných pravidiel od materiálu a stratégie spisov, v ktorých sa nachádzajú.⁴¹ Ďalšou výčitkou na adresu týchto názorov bolo ignorovanie v rodinných pravidlách dominantnej metafory kresťanského spoločenstva ako Božej domácnosti.⁴² Nazdáva sa, že autor 1 Pt použil prvky tradičných rodinných inštrukcií, aby ozrejmil ako sa majú rozliční členovia Božej rodiny správne zachovať v občianskych a rodinných záležitostiach. V oblasti, kde rešpektovanie autority a spoločenského poriadku nie je kompromisom vo vzťahu k Božej rodine, tam je to prijateľné. Kde však takáto adaptácia spoločenských hodnôt narúša túto jednotu s Bohom a blíždymi, kresťan sa nemá prispôbiť.⁴³

⁴⁰ GIELEN, M.: *Tradition und Theologie neutestamentlicher Haustafelethik: Ein Beitrag zur Frage einer christlichen Auseinandersetzung mit gesellschaftlichen Normen*. Athenäums Monographien, Frankfurt am Main 1990.146-158

⁴¹ Porov. ELLIOTT, J.H.: *1 Peter. A New Translation with Introduction and Commentary*, The Anchor Bible 37B, Doubleday, New York 2000, 509.

⁴² Porov. ELLIOTT, J.H.: *A Home for the Homeless. A Sociological Exegesis of 1 Peter, its Situation and Strategy*. London 1981, 200-266.

⁴³ Porov. ELLIOTT, J.H.: *1 Peter. A New Translation with Introduction and Commentary*, The Anchor Bible 37B, Doubleday, New York 2000, 510